

NABYTY (147) *part praet pass pf*

a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie).

sg m N nabyty (14). ◇ G nabyt(e)go (4). ◇ I nabytym (4). ◇ f N nabytą (15); -ą (13), -(a) (2). ◇ G nabytėj (12); -ėj (1), -(e)j (11). ◇ A nabytą (8). ◇ I nabytą (1). ◇ L nabyt(e)j (1). ◇ n N nabyté (23); -é (3), -(e) (20). ◇ G nabytégo (17); -égo (1), -(e)go (16). ◇ A nabyté (6); -é (2), -(e) (4). ◇ I nabytym (3). ◇ L nabytém (1) *SarnStat*, nabytym (1) *StryjKron*. ◇ pl N m pers nabyci (1). subst nabyté (17); -é (1), -(e) (16). ◇ G nabytych (12). ◇ A subst nabyt(e) (1). ◇ I nabytými (5); -émi (2), -(e)mi (3). ◇ L nabytych (1).

Składnia dopełnienia sprawcy: nabyty od kogo (4), przez kogo (3).

Sł stp s.v. nabyć, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

Zdobyty, osiągnięty; kupiony; partus Mącz, Cn (147): ZapWar 1532 nr 2452; rozdzielenie nabytego fátku/ wedle łtanu Perfon y wedle pracy. GroicPorz a3; RejWiz 105v; Dźiedzictwo z przodku pętko nabyte [festinanter acquisita] nie półzczęści fię ná ołtátek. BibRadz Prov 20/21; Castrense peculium, Lup ná woynie nabyty. Mącz 40b, 278b, c; RejAp 152 [2r.]; RejPos 72v, 217v [2r.], 351; ArtKanc K11v; bo nie tego ón chce/ áby fię miał dobrze (co ná wżywaniu rzeczy nabytych zależy) ále żeby miał co nawięcéy KochWr 32; Calep 24b; nie złe Práwo/ bo rzeczy zołtáwionych álbo nabytych od fźarpániny á páłtwienia fię złych ludzi nád niemi obrania GostGospSieb +2; [aby] y dóbr nabytych z Korony nie wywoźili sub confiscatione bonorum. SarnStat 277, 99, 444, 1165, 1166.

nabyty z czego [= za co] (1): KSyádz iełliby vmárł krom Tełtámentu/ á dobrá po nim zołtáły z dochodow Kofćielnych nabyte/ łpadek po nim nie indzie iedno do Kofćiołá przynależy. GroicPorz ggv.

nabyty przez co (1): Aes circumforaneum. Pieniądz przes lichwę nabyty. Mącz 5a.

nabyty czym (9): Bo dla niełspráwiedliwołci/ krzywdy y bogactw zdradá nabytych/ bywáią przenałżáne krolełtwá od iednego narodu do drugie⁸⁹. BibRadz Eccli 10/8; BielKron 99v; BudBib Eccli 10/8. Cf »pracá nabyty«.

W charakterystycznych połączeniach: nabyte(-y, -a) bogactwa (4), dary, dobro (-a) (6), dziedzictwo, imienie (4), łup, pieniądze (2), pokarm, rzeczy (12), skarb (2), summy, własność [= majątek]; nabyty przez lichwę, rzemięłsem, walką, zdradá (2).

Przysłowie: Złoto iełł rzecz nabyta KochDz 107.

Zwroty: »strácić co byłó nabyte« (1): [sromotna rzecz jest szlachcicowi nie czynić spraw pocziwych] kthory iełłi namniey słtápi s tey drogi/ ktorą fźli przodkowie iego/ [...] nie telko nie przybáwi nic/ ále ftráci y to/ co byłó nabyte GórnDworz Dv.

»[co] nabyte zachowác« (1): Non minor ełł virtus, quam quaerere, parta tueri. To iełł/ Nie mnieyłze męłłtwo rzeczy nabyte záchowác/ Niźli dołtawáiąc iych/ z pocźátku pracowác. ModrzBaz 126.

Wyrażenia: »niespráwiedliwie nabyty« = iniustus PolAnt (3): Spráwiedliwey fię chudoby wiecey dzierz niźli imienia nie łpráwiedliwie nabytego. BielŻyw 44; BudBib Eccli 34/20; SkarŻyw 143.

»(własną a. moją, a. rąk cudzych) pracá, robotą; wielkimi pracami nabyty« [szyk zmienny] (3:1:1): áby żaden nikomu nic niebrał coby włáfną pracá nabytego miał. GroicPorz 14, ggv; miedzy

błogosławione niemają być liczeni/ ktorzi się karmią pokarmem pracą rąk cudzych nabytym [*labore manuum alienarum quaesito*]. *ModrzBaz* 37, 57; *Calep* [766]a.

»nowym prawem nabyty« (1): á ktobykolwiek ná dobrá nowym právem álbo tytułem nábyté/ niemiał wwiązania [...] tedy mu nie idzie přescryptia *SarnStat* 1167.

»na wieczność nabyty« (1): od którego zápilánia/ w wiazánia w Ziemftwie/ wízeláka přescryptia y dawność ziemka/ we wízelákim imięniu ná wieczność nábyté y zaftáwném/ bierze początek y moc. *SarnStat* 1167.

»źle, niedobrze nabyty« (6:1): *RejWiz* 105v; *Mącz* 21b; *Prot* B3v; Rzeczy lepák zle nábyte/ mają być wracáne y oddáne nie komu my chcemy/ ále tym ktorymeśmy ie wzięli *WujNT* 274, Ccccc4; złodzieie y zbiegi álbo vtrátniki chowáią/ álbo im mieřkáníe dawáią/ álbo dzielá sie z nimi włápiónými y źle nábytémi [*rapta et male acquisita JanStat* 621] rzeczámí *SarnStat* 701 [*idem*] 707.

Szereg: »nabyty i otrzymany« (1): Częřtokróć w málućkiey [!] chwili giná te rzeczy/ ktore zá długi czás/ y wielkími pracámí były nábyte y otrzymáné [*parta erant et acquisita*]. *ModrzBaz* 57.

a. *W funkcji rzeczownika* »nabyte«: *to co się zdobyło, uzyskało* (19) :

Przysłowie: Bo to śłowo pośpolite Iż zlie zginie/ zle nabite. *RejKup* d3; *Male partum male disperit*, *Zlie nábyte zlie zginie*. *Mącz* 278e, 180c; *RejPos* 107 *marg*, 218 *marg*; *ModrzBaz* 10v. [*Ogólem 6 r.*].

Wyrażenia: »dobrze nabyte« (3): Czo za zapłatę placzy pan Bog tim ktorzy niekradną/ ale śwego dobrze nabytego vdzieláią potrzebuiáeym ludzám? *SeklKat* L3v; *SkarŻyw* 571; *SkarKaz* 457b.

»źle nabyte« (16): Tego ktory offiáruie ze źle nábytego [*immolantis ex iniquo*]/ ofiárá ielth zmázána *Leop Eccli* 34/21; *RejPos* 72 *marg*, 253, 326 *marg*; *RejZwierc* 37v, 48v; Abowiem pośpolicie záwždy to ták bywa/ Krotká z zle nábytego káždy rořkořz miewa. *PaprPan* Dd2; *SkarŻyw* 571; y dáć co lepszego z máiętności śwoich/ y wracác w czwor nařob zle nábyté/ to dopiero dořkonále gładzi grzechy. *WujNT* 275, 274. *Cf Przysłowie*.

a. *O abstraktach, cechach i stanach* (60) : *RejKup* aa6v; *LubPs* aa3v *marg*; boś powiedział przyczynę waśni nábythey řtanu Świeckiego/ přećiwko řtanu Duchownemu *OrzRozm* H4, H2; *BielKron* 142; y to też ielř powinność dobrego krolá/ [...] žeby ták právem wřzytko obwárował/ iákoby poddáni/ czářu pokoju poczćiwie nábytego/ żyli we wízelákim beřpieczeńřtwie *GórnDworz* Hh, Ee3; A ielř tych kilka rozności w tych przypáďlych á nowo nábytych przyiáźniach. *RejZwierc* 89, 26, 226; *CzechRozm* 223; Ná dobrego obywátelá należy/ żadnego zwyćięřtwá więcey tobie nieważyć/ iedno to/ ktore ielř zá dozwoleniem praw nábyte [*quam parta est legibus*] *ModrzBaz* 63v; gdyż y tu ná wierzchu widziém/ też á iednę wodę/ różnými gruntámí wiedzioną/ nábytą iákoby/ á málo řobie podobną/ włáność otrzymáwác. *Oczko* 8; *CzechEp* 7, 16, 325; Cnotá (ták ielř bogáta) [...] Y křóm nábytych przypraw řwiętna w řwéy ozdobie. *KochPieř* 44; Co zá řráfunek wefélé nábyté řřuie? *ZawJeřt* 24, 21; *KołakCath* C3v; *WujNT Eph* 1/14; Mądrość nábytá ielř przypráwá do niebieřkiey. *SkarKazSej* 662b *marg*, 663a; A řławy raz nábytey/ nigdy nie przebeďdzieřz. *SkorWinsz* A3v; *KlonWor* 63.

nabyty od kogo (2): *RejAp* 124v; ále záwřze bliźzy ábo práwo od nich máiący nábyté/ pořag zápláćiwřzy řiořtrom ábo ich potomkom/ mogą ono imienié wykupić ze wízelákiego zápiřu *SarnStat* 1168.

nabyty przez co (2): [posty i ine ustawy] wolność krześcianyńką przez mękę páná Kryftułowę nábyta znyewoliły/ bárzyey niżli żydy zakon ftáry *KromRozm I Pv*; *WujNT* 540.

nabyty czym (5): *GrzegRóżn C2, D2v*; Politią zowá/ tę Rzeczpołpolitą którą wiele osób rządzi [!]/ [...] á iednáko fię wlytcy do sławy cnotą nábytey/ y do pánowánia máią [de virtutis gloria et imperio contentio] *ModrzBaz 3v*; Powodem do wolności krwią przodków nábytey/ Z okazały fwey chęci bynamniey nie fkrytey. *SzarzRytLeśn ktv. Cf* »potem nabyty«.

W połączeniach z wyrazami oznaczającymi utratę [w tym: zginęło nabyte [co]; utracić [co] nabyte; roztarganie [czego] nabytego] (3): *RejPs* 147v; Nye iżeby człowyek yuż rozumem fye twym obłędzić/ áni wołá wftępić/ á ták od bogá fye odwrócić/ á fpráwyedliwości nábytey záfye vtrácić nyemogł *KromRozm III Bv*; *RejZwierc* 174.

W przeciwstawieniach: »nabyty ... przyrodzony (13), własny, wrodzony, wzruszony« (16): *BartBydg* 121b; bo nam mowá Polfka przyrodzona ieft/ á Niemcom nálfzá mowá nábyta/ vczá fye iey *OrzList* i2, b4; *OrzRozm G3v*; *BielKron* 175v; Oto tu fłyfzyfz á fłyfzyfz/ iż vczynki káżdego włafne á nie nábyte náfláduią káżdego. *RejAp* 124v; dworney pániey ku przyrodzonemu baczeniu/ nabythego z kfiąg rozumu potrzebá. *GórnDworz X4, F8 [2r.]*, Gg5v; co to zá práwo takie: á iáko bywa álbo nábyte/ álbo wzruřzone. *ModrzBaz* 76, 54v; nie nábyta ále wrodzona ieft chrześcíanom zgodá. *SkarJedn A2v*; gdyż to przyrodzony ieft obyczay/ á owo nábyty: to niektórych/ á ow wlytkich *SarnStat* 1306, 1164; *SkarKaz* 660a marg.

W charakterystycznych połączeniach: *nabyta(-y, -e)* cnota, cześć, ćwiczanie (2), dobro, dobrodziejstwo, godność, łaska (2), mądrość (3), mowa, nauka (2), nieprzyjaźń, obyczaj, pokój, prawo (6), przyczyna, przyjaźń, rozkosz, rozum (2), sława (4), sprawiedliwość, waśń, wesele, wiara (4), wielmożność, własność [= właściwość], wolność (4), wymowa (2), zgoda.

Zwrot: »[co] nabyte zachowa(wa)ć« (2): *FalZioł IV* 47d; [pan Kostka niechajże dworzanina radniej tego nauczy] iáko by fie w záczytey miłości fpráwować/ á nábyta łáfkę fobie záchowác mógl. *GórnDworz Cc6*.

Wyrażenia: »potem nabyty« (1): [dobrzy ludzie] z tego żálofni być muřzá/ gdy widzá/ áno ozdoby fwoie fpolne máią z temi/ ktorzi ich iefzcze męftwem álbo godnością niezásłużyli: á mowię godnością oną potem nábyta [virtutis... sudore comparatae] *ModrzBaz* 51v.

»z (wielką) pracą, z (wielkiej) pracy nabyty« (2:2): rozráduią fie fpráwyedliwi fćirpliwości swoich/ widząc wielmożność onę zwielkicy pracy nábyta iáko będzie zelżoná á wniwecz fie obroci. *RejPs* 73v; Káżda rzecz potrzebuie ćwiczania/ po ćwiczaniu przychadza mądrość/ ále z wiefłzá pracą nábyta. *BielKron* 81 v; *KwiatKsiąż F4v*; *SkarKazSej* 662b.

»urzędnie nabyty« (1): niemáiąc k tey opiece práwá żadnego/ áni przyrodzonego/ áni vrzędnie nábytego *OrzList* h4.

Szereg: »ani pożyczony ani nabyty« (1): włafne a włafne fpráwy káżdego máią go náfláduwác. Y w thym fłowie náfláduwác możefz fie fpráwić/ iż áni pożyczone ani nábyte nie mogá być ni od kogo *RejAp* 124v.

W przeni (2) : Byłem tym Pánem zówzdy wedle boftwá/ iáko przedwieczny Syn Boży: ále dla was bráciey moiey nábytym právem y wyflugá moią/ doftálem tego páńftwá w náturze ludzkiej *SkarKaz* 551b.

Szereg: »kupiony abo nabyty« (1): Krwią Bożą kupiony ieft ábo nábythy Koscioł/ á iednák Oćiec od Boftwá nie ieft wyłączon/ thákże też Pan moy y Bog moy *GrzegRóżn* D2v.

b. *O osobach* (7) : A tho pewnie rozumiey iż nas mogá ráutowác ci náfzy ták nábyci przyiaciele s thego márnego á omylnego bogáctwá tego fwiátá *RejPos* 193v, 193v [2 r.]; *WujNT* 1.*Petr* 2/9.

W przeciwstawieniu: »przyrodzony ... nabyty« (1): Iż żaden nie może dwiemá pánom flúżyć/ á ták tráćifz Páná fwego przyrodzonego á ták dobrotliwego. A ten drugi twoy nábyty pan/ áćźci do czáfu pochlebowác będzie. *RejPos* 74v.

W charakterystycznych połączeniach: *nabyty lud, pan, przyjaciel* (3).

Wyrażenia: »za pieniądze nabyty« = *wynajęty* (1): [*Selewkus*] páńftwo bráterfkie wzyąc vmyflif s pomocą pofttronnyeh ludzi zá pieniądze nábytych *BielKron* 128.

a. *O potomstwie* (1) :

Wyrażenie: »syn niedobrze nabyty [= z *nieprawego łoża*]« (1): którą [*Agar*] był kazał [*Bóg*] wyrzucić *Abráámowi* z domu fwe⁸⁰ y s fynem iey onym nie dobrze nábytym/ gdy mu iuz był dał *Izááká* potomká práwego *RejPos* 218v.

c. *O państwach, królestwach, krainach* (13) : Tákże y to też nie mniefy prawdá/ iż wfzelkie kroleństwo/ tákimże naczyniem bronione bywa/ przez iákie z pocztátku powftáło y iáko nábyte było. *CzechRozm* 254v; Iż tu káždy od Bogá ma záczać fwe życie/ Gdy opátrzy potomkiem nábytą pocźciwie/ Oyczyznę *Paprpán* F2; Król *Zygmunt* wyznawa, którym fpołobem ieft nábyta *Pruška* ziemiá *SarnStat* 1128; *PowodPr* 17; oyczyzná náfzá/ [...] z niewymowną trofká/ y z wielkim á práwie krwáwym potem/ przez frogie y niezliczone śmierci/ ieft od fláwnych przodkow náfzych nábyta *VotSzl* A4v, C4.

nabyty czym (1): áby [...] mieczem gránic Wielkiego Xięftwá Litewfkiego y Zmodźkiego od Prádziádow tymże orężym nábytych/ y vgruntowánych czuynie bronifli *StryjKron* 350.

W charakterystycznych połączeniach: *nabyte(-a) krolestwo* (2), *księstwo, ojczyzna* (2), *państwo* (4), *provincyja, rzeczpospolita, ziemia*.

Fraza: »[co] nabyte rozproszyło się« (1): Kroleństwo vmieráiąc dwiemá fynom zoftáwił/ z których niezgody páńftwá/ kroleftwá przez oycá nábyte rofprofzyły fie/ y páńftwo *Partow* zágáfló. *BielKron* 240v.

Zwrot: »[co] nabyte zachowác« (1): A przetho páńftwo od oycza nabyte: nie tilko zachowál ale też rozmnożył *MiechGlab* 65.

Wyrażenie: »źle, złośliwie nabyty« (1:1): *SkarŻyw* 570; ále y ten ná páńftwie złośliwie nabytym ledwo siedm dni wykonawfzy/ od *Carzá* *Temniká* *Mamáíá* był wygnány *StryjKron* 416.

W przeni [czym] (1) : Kroleństwo Páná *Kryftułowe* ieft nábyte krwią *LeovPrzep* C4v.

d. *O herbie* (1) : [o *herbie Jastrzębiec*] Iże odmienić iuz gláncu nie może/ Bo ieft nábyty w imię twe moy Boże. *WerKazPaprp* 274.

e. *O chorobie (1)* : [Katarzyna] lyegayacz zyednym nyemczem yefth mv vkradla zwaczka 4 thalieri skthorich dwa na lyeczenye wrzodu przithym tho Nyemcze nabithego vidala *LibMal 1551/162v*.

Synonimy: dostany, kupiony, osiążony, otrzymany.

Cf **NABYĆ, NIENABYTY**

HJ, LW